

Ніч під Івана Купала

Яків Щоголів

(З народового оповідання)

Є квіток багато різних:
Рясту, маку, васильків,
Руж пахущих, кійлів ніжних,
І барвінку й нагідків.

Ми їх садимо й кохаєм;
Але квітка є й така,
Що й самі ще ми не знаєм,
Чи була чия рука,

Щоб її колись зірвала
І додому донесла,
Наспід в скриню заховала
І, як золото, берегла.

Йди під час в діброву темну,
Де та папороть росте,
Що на Йвана в ніч таємну
Сутим золотом цвіте.

Наша мати нам казала,
Що як тільки забажать,
То її під ніч Купала
Можна іноді зірвать.

Грицю, Грицю! Женихався
Ти зо мною і прохав,
Щоб мій батько не впинався
Та мене тобі віддав.

Але ти доценту бідний,
Найостанній з голяків,
Так мене за тебе рідний
Оддавати не схотів.

Я ж тобі кажу: зумію
Сій біді допомогти;
Бо запевне розумію,
Як до шлюбу нам дійти.

Слухай, Грицю, каже дівка,
Слухай, серденько моє!
Ось минається Петрівка
І Купало настає.

Йди в діброву, в саму пущу,
Де ніколи не зорить,
І як папороть найгущу
Знайдеш, ти її приміть.

А настане ніч Купала, —
Тую ніч не прогляди,
І поки ще мла не впала —
В ліс до папороті йди.

Може, будеш ти бояться?
Нічогісінько не бійсь!
Стане диво привижаться,
Ти свитиною прикрийсь,

Та мерщій перехрестися,
То воно, не знати як,
Згине геть; а ти дивися,
Все дивися на кушак,

Поки ту не вбачиш квітку,
Що засяє у траві;
А побачиш — в тую мітку[1]
Киньсь до неї та й зірви.

Ухопнеш — не смій глядіти,
Швидше в пазуху ховай
І нікому ж в цілім світі,
Опріч мене, не давай!

Я ту квітку у долоню

Вріжу й зараз заживе;
Отоді мій батько доню
Вже твоєю назове!

А хто тую квітку має,
Той нічого не роби;
Бо вона запевне знає,
Де заховані скарби,

Ті, що в землю заривали
Запорожці в казанках.
Ми тихенько, щоб не знали
Люди, вийдемо на шлях,

Знайдем скарба з талярами,
Заберем його вночі,
І в селі між дукачами
Станем перші дукачі.

От ми купимо будинок,
Добрих коней, поля край;
Днище, гребінь і починок
Прямо з хати викидай.

Не надіну я серпанка;
Геть кожух і свиту геть!
Одягнуся, як міщанка,
У кораблик і керсет.

А як що, то розходжуся
Ще й не так я: ти в жупан,
Я у сукню наряджуся, —
Я — як пані й ти — як пан!

Слуха Гриць, роззявив рота
І не може розібрать,
Що се буде за робота —
В лісі папороть шукать.

Але він любив дівчину,
Він любив її й кохав

І ні на що б, як перлину,
На землі не проміняв.

"Не журись: добуду квітки;
Хоч у пеклі, а знайду
І зірву те диво з вітки;
Не знайду ж — і не прийду!"

Ходе Гриць мій по долині;
Обійшов чимало пущ
І знайшов-таки в дубині
Темний папороті кущ.

Положив до його мітку,
Щоб на Йвана не шукать,
А мерщій чудову квітку
Ухопити та й тікати.

Саме те було в суботу,
Під Купала. Гаснув день,
Люди кинули роботу,
Достигли люльки з кишень,

Тютюном понабивали,
Запалили, потягли,
За ворітьми посідали
Та й балакати почали.

Молодички теж сховали
Ті, що мазали, щітки
І нові поодягали
І запаски, й сорочки.

Сіло сонце. На майдані
Сяйні огнища горять
І дівчата завітчані
З парубками гомонять.

Одного Грицька не видно:
Він давно з села побрів
У діброву і завидна

Коло папороті сів.

Перш воно собі нічого,
Поки темно не було:
А стемніло — округ його,
Наче вітер, — загуло.

Гриць понурился та й слуха,
Ще й заплющиться хотів,
Коли баче — повзбіч вуха
Сич лупатий пролетів;

Під вершинами діброви
Морок падати почав;
Занявчали в листях сови;
Пугач "пугу" закричав;

Кажани пішли черкатись:
Так їх хмарою й летить...
Гриць було оборонятись,
Далі плюнув та й мовчить!

Став куща свого глядіти,
Щоб, як тільки зацвіте,
Ту ж хвилиночку вхопити
В руку диво золоте.

Довго марно він дивився:
Не було ніде квіток;
Коли баче: загорівся
Зразу сяйний вугілок.

Він мерщій перехрестився,
На куща спрожогу впав,
За квітинку ухопився
Та за пазуху й сховав.

Як піднявся гвалт і галас,
Як завило сто чортів!
Не злякавсь козак, та зараз
Взяв та все і похрестив.

Зникла вмиль нечиста сила;
Всяка погань, баче Гриць,
І не знать куди злетіла:
Ні чортів нема, ні птиць!

Веселіше стало Грицю;
Взяв він люльку запалив,
Заховав гаман і крицю,
Йде до шляху із кущів.

Йде та й дума: чорнобривка,
Може, й досі . ще не спить;
Що ж подіється, як дівка
Золоту квітинку вздрить?

Мабуть, вибігши із хати
Та побачивши мене,
Обіймати й милувати
Зараз з радощів почне!

Підожди лиш, Грицю, трішки
Не в колясі ти сидиш;
А поки додому пішки
Дійдеш, може, дещо вздриш.

Отже й справді: в тую пору,
Як тягло його в село,
Глянув він на небо вгору, —
Там нічого не було;

Глянув вниз, та і злякався,
Перед ним страшений змій
По дорозі простягався:
Кігті гаком із-під вій,

Очі полум'ям горіли;
Хвіст, як ціп, об землю бив;
Чорні щелепи хрустіли,
З рота злий язик шипів.

Гриць мій дума: "От дожився,

От пропав я задарма!"
Коли се перехрестився —
І страховища нема!

Він тоді давай тікати;
Добігає до села,
Та прямісінько до хати,
Де Марусенька жила.

А на те й сама Маруся
Зустріч парубка біжить.
Як присікалась: "Добувся?
Де ж та квітка, де лежить?"

Він мерщій рукою квітку
Витяг з пазухи й віддав
Та у тую саму мітку
Цмок її — й поцілував!

А воно те й не Маруся:
Бач, — нечистий диво звів, —
У Марусю обернувся
Та квітинку й ухопив.

Ухопив, зареготався,
Крикнув: "Що се ти — упивсь?
Ти було б не цілувався,
Та мерщій перехрестивсь!"

Спершу Гриць, як є, жахнувся;
Маца в пазусі своїй;
Оглядівся, повернувся,
Потім став якийсь чудний;

Бігом кинувся в дубину,
Та й пропав... Після того,
Чув і я, через годину
Люди бачили його,

Що ходив він, божевільний,
По діброві та кидав

Округ себе погляд пильний:
Квітку десь чи що шукав.

[1] В ту мить.

Джерело: Яків Щоголів. Поезії.— К., Радянський письменник, 1958.